

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszkowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Joanna Surlejewska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: joanna.surlejewska@ue.wroc.pl

ROZLICZENIA PŁATNICZE W GRUPIE KAPITAŁOWEJ WYKORZYSTUJĄCEJ CASH POOLING – WYBRANE PROBLEMY

PAYMENT TRANSACTIONS IN A CAPITAL GROUP WITH THE USE OF CASH POOLING – SELECTED PROBLEMS

DOI: 10.15611/pn.2016.445.18

Streszczenie: Głównym celem niniejszego artykułu jest przybliżenie problematyki dotyczącej transakcji rozliczeniowych w badanej grupie kapitałowej z udziałem cash pooling. Autorka podejmuje próbę weryfikacji hipotezy badawczej, że niejednoznaczność przepisów prawa ogranicza swobodę podejmowania decyzji w grupach kapitałowych. Aby ten cel osiągnąć, przeanalizowano pewne nietypowe rozwiązania zastosowane w międzynarodowej grupie kapitałowej, działającej na terenie Polski. Zbadano warunki sprzyjające oraz ograniczające działania przedsięwzięć finansowych w grupie kapitałowej. Do badania posłużono się metodami badawczymi typu: studia literaturowe, studia przypadków, analizy danych finansowych w grupie, w tym transakcji cash poolingowych na platformach walutowych. Dopelnieniem zebranych danych liczbowych była analiza dokumentacji umów międzynarodowych, programów pracowniczych, memorandum międzynarodowego audytora, interpretacji indywidualnych, wydanych przez Ministerstwo Finansów. W pierwszej części artykułu omówiono podstawowe kwestie dotyczące zarządzania aktywami finansowymi w badanej grupie kapitałowej. Przybliżono problemy związane z nieścisłościami w zakresie cash pooling. W drugiej części zaprezentowano przykładowe nietypowe problemy ewidencyjne występujące w transakcjach rozliczeniowych.

Słowa kluczowe: grupa kapitałowa, aktywa finansowe, cash pooling.

Summary: The main aim of the article is to cover the issue of transactions with the use of cash pooling in the examined capital group. The author attempts to check the hypothesis that an ambiguity of law restricts the freedom of decision-making in capital groups. In order to achieve this aim, certain untypical solutions of an international capital group functioning in Poland were analysed. The conditions propitious for and the restraining financial operations were investigated. In the study the following methods of research were used: literature studies, case studies, and financial data analysis in a group, including cash pooling transactions on an exchange platform. The analysis of the records of international contracts, employment pro-

grammes, memorandum of an international auditor and individual law interpretations issued by the Ministry of Finance constituted a complement to the gathered data. In the first part of the article the basic issues concerning financial assets management in the capital group are discussed. The issue of the problems connected with inaccuracies in the area of cash pooling is addressed. In the latter part, exemplary untypical accounting problems appearing in payment transactions are presented.

Keywords: capital group, financial assets, cash pooling.

1. Wstęp

Jesteśmy obserwatorami coraz to gwałtowniejszych zjawisk gospodarczych i finansowych w gospodarce światowej. Obawa o stan własnego majątku skłania firmę do tego, aby z rozważą dokonywały wyborów w zakresie nawiązywania współpracy z instytucjami finansowymi, zwłaszcza bankami. Ma to swoje uzasadnienie. To, jakie produkty może zaoferować bank swoim odbiorcom, często przesądza o zwiększeniu bądź utracie ich aktywów finansowych. **Aktywa finansowe**, jak wyjaśnia Walińska [(red.) 2014], wchodzą w skład nadrzędnej kategorii finansowej – inwestycji finansowych. Do tego przedziału Walińska zalicza:

- aktywa pieniężne (krajowe środki płatnicze, waluty obce, dewizy, odsetki od aktywów finansowych, ekwiwalenty środków płatniczych, takie jak weksle, czek obce, środki pieniężne w drodze),
 - instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki,
 - prawo (wynikające z umowy zawartej z inną jednostką) do otrzymania aktywów pieniężnych,
 - lub prawo (wynikające z umowy zawartej z inną jednostką) do wymiany instrumentów finansowych z inną jednostką na korzystnych warunkach.
- Do kategorii aktywów finansowych należy także zaliczyć:
- udzielone pożyczki (kredyty),
 - a także nabyte dłużne papiery wartościowe [Walińska (red.) 2014, s. 217].

Definicje aktywów finansowych i aktywów pieniężnych możemy odnaleźć zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w ustawie o rachunkowości z 29 września [Ustawa z dnia 2 września 1994 r.]. Natomiast pojęcie **cash pooling** nie jest wprost unormowane przepisami prawa. W Polsce umowy dotyczące cash pooling są umowami nienazwanymi, które zawierają grupy kapitałowe z bankami na podstawie ustawy *Kodeks cywilny* [Ustawa z 23 kwietnia 1964 r.], w nawiązaniu do przepisu o swobodzie zawierania umów. *Cash pool* natomiast jest usługą oferowaną przez banki jako usługa transakcyjna, często nazywaną w literaturze *cash management*, stanowiącą proces zarządzania płynnością finansową grupy [Kreczmańska-Gigol (red.) 2010, s. 133-134]. **Cash management** można przetłumaczyć na język polski jako zarządzanie gotówką. Szumielewicz [2009] w swoim dziele zatytułowanym *Cash Management w grupach kapitałowych* przedstawił kilka przykładowych defi-

nicji zarządzania gotówką. Jednocześnie dostrzegł w nich zbyt wąskie ujęcie. Dlatego bazując na modelu zarządzania gotówką M. Dolfe, A. Kortiz, W. Szumielewicz w swojej książce zaprezentował definicję *cash management* o szerszym znaczeniu, ze względu na współdziałanie spółek grupy w poniższych obszarach zarządzania:

- zarządzania kapitałem obrotowym,
- zarządzania płatnościami – zarówno wychodzącymi, jak i przychodzącymi,
- zarządzania płynnością z uwzględnieniem inwestycji krótkoterminowych,
- zarządzania relacjami i rachunkami bankowymi. Ostatni z obszarów uwzględnił potrzeby wspólnego zarządzania w grupie trzech poprzednich obszarów zarządzania [Szumielewicz 2009, s. 14-16]

Kolejne znaczenie cash pooling prezentuje w swoim artykule [Remlein 2014], nazywając go efektywnym instrumentem zarządzania środkami pieniężnymi w grupie. Następnie określa go konsolidacją, czyli scalaniem środków pieniężnych oraz zarządzaniem skonsolidowaną sumą zgromadzonych środków. Podaje również kilka definicji określających termin cash pooling odnalezionych w literaturze. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują:

- (Grabowska 2012) proces przemieszczenia środków pieniężnych pomiędzy uczestnikami i rachunkiem głównym grupy jednostek,
- (Dąbrowska 2010) wyspecjalizowana, kompleksowa usługa bankowa skierowana do grup kapitałowych, pozwalająca na optymalizację efektu odsetkowego,
- (Dąbrowski, Olszewski 2007) instrument, który umożliwi podmiotom powiązanym minimalizację wydatków odsetkowych [Remlein 2014, s. 135-139].

Co skłania grupy kapitałowe do budowania własnych struktur z udziałem cash pooling? Reasumując jego zalety, można uznać, że osiągnięcie efektów synergii – między innymi możliwość wyodrębnienia aktywów pieniężnych na jednym wspólnym rachunku rozliczeniowym, optymalizacja odsetek, sprawne zarządzanie płynnością finansową, a także minimalizacja kosztów obsługi administracyjnej, prawnej, technicznej. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że istnieje możliwość doboru odpowiedniego rodzaju usługi cash pooling ze względu na potrzeby poszczególnych grup. Na złożoność struktury grupy zwróciła uwagę Remlein [2013], uznając ten rodzaj działalności gospodarczej za działalność wielopodmiotową, gdzie pomiędzy podmiotami mogą występować związki o charakterze umownym, personalnym lub kapitałowym. W interesujący sposób porównuje na bazie wielu definicji grupę kapitałową oraz holding ze względu na złożoną strukturę. To porównanie pozwala uzyskać pewien pogląd o złożoności działania grup (współdziałanie, realizacja celów całej grupy, integracja kapitałowa). Na uwagę zasługuje występowanie w grupach kapitałowych zależności pomiędzy jednostką dominującą, czyli odgrywającą nadrzędną i kluczową rolę w odniesieniu do pozostałych jednostek, oraz jej jednostkami zależnymi (podporządkowanymi). W odróżnieniu od holdingu, prowadzącego działalność inwestycyjną, grupy kapitałowe zajmują się działalnością operacyjną i inwestycyjną [Remlein 2013, s. 15-21]. Rola, jaką przypisano grupom kapitałowym ze względu na zakres działania, stwarza możliwości uzyskania oczekiwanych wyników

finansowych, poszerzenia skali inwestycyjnej z udziałem cash pooling, jednolitego rozwoju struktur w ramach całej grupy.

2. Charakterystyka badanej grupy kapitałowej oraz prezentacja stosowanych sposobów rozliczania aktywów finansowych

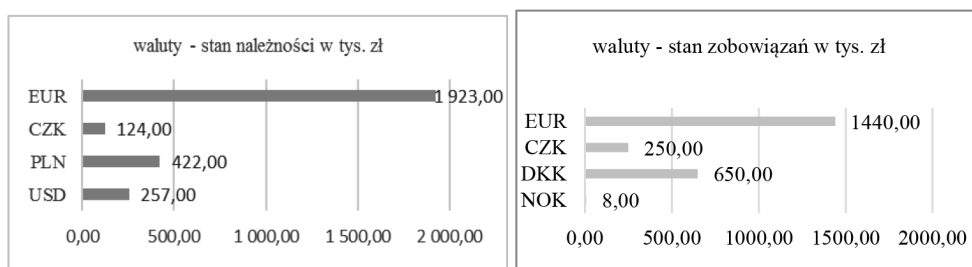
Badana grupa kapitałowa należy do norweskiego, ważnego producenta i dystrybutora dodatków dla piekarnictwa i cukiernictwa. Na mocy umowy zawartej w 2013 roku jest zobowiązana do przestrzegania zasad związanych z konsolidacją rachunków bankowych w ramach usługi cash pooling. Ten rodzaj usługi bankowej z jednej strony stwarza możliwości utrzymania płynności finansowej całej grupy, z drugiej strony zaś powoduje, że konieczna staje się nieustanna kontrola rozliczeń płatniczych, właściwie dokonywanych transakcji pod względem prawa bilansowego oraz podatkowego. Pożądana jest eliminacja niewłaściwych bądź nieefektywnych ekonomicznie transakcji handlowych z perspektywy generowania oszczędności dla całej grupy.

Norwegia należy do krajów rozwiniętych, więc można przyjąć, że lokując środki na obszarze naszego kraju, ocenia Polskę jako atrakcyjne miejsce do realizowania inwestycji z wykorzystaniem cash pooling.

W Polsce ta branża na podstawie polskiej klasyfikacji działalności PKD – bazy firm według branż [PKD, GUS 2016] zaliczana jest do przetwórstwa przemysłowego. Terytorium działalności prowadzonej przez oddział grupy utworzony w Polsce to obszar Unii Europejskiej, a także inne kraje świata, między innymi Rosja, Kanada. Wymiana towarów i świadczenie usług międzynarodowych zachodzących w grupie kapitałowej to odzwierciedlenie zjawiska globalizacji, nieustannego kształtowania nowoczesnej gospodarki światowej, jej potrzeb rozwoju, ale również różnorodności przepisów prawa międzynarodowego, a także wybór ryzykownych możliwości dokonywanych rozliczeń. Jednym ze sposobów wzajemnego oddziaływania firm międzynarodowych na globalne zjawiska są rozliczenia płatnicze. Skala transakcji handlowych z partnerami z wielu krajów, o odmiennej walucie implikuje konieczność zastosowania różnego rodzaju rozliczeń. Powoduje powstanie kosztów transakcyjnych. Przy rozliczeniach zapłat w innej walucie niż waluta krajowa powstają różnice kursowe, które mają znaczenie przy ustalaniu wyniku finansowego przedsiębiorstw. Przy realizacji płatności powstają także błędy rachunkowe, techniczne, ludzkie.

Na podstawie badania danych finansowych stan na koniec kwietnia 2016 r. ustalono, że istnieje kilka sposobów rozliczeń stosowanych w grupie kapitałowej. Pierwszym z nich są transakcje sprzedaży w walucie kraju wystawcy (PLN) dla krajów stosujących odmienną walutę. Kolejnym sposobem są transakcje zakupu w walucie kraju nabywcy (PLN) od krajów stosujących inną walutę niż polski złoty. Następnym sposobem są transakcje sprzedaży w walucie kraju nabywcy, na przykład w euro (EUR), innym transakcje zakupu w walucie kraju dostawcy, na przykład w euro (EUR). Na bazie częstotliwości rozliczeń walutowych podjęto decyzję

o założeniu rachunków bankowych dla najczęściej zawieranych transakcji w danej walucie. Dlatego powstały rachunki prowadzone dla walut EUR (euro), DKK (koron duńskich), USD (dolarów amerykańskich). Dla pozostałych walut dokonuje się rozliczeń za pomocą podstawowego rachunku złotowego, ponosząc przy tym koszty związane z przewalutowaniem. Koszty te ustalane są ze względu na wartość dokonywanej płatności. Negocjacje kursów przy zakupie waluty przysługują wyłącznie posiadaczom rachunków biznesowych, do których badana spółka należy. Przy czym należy dodać, że grupa kapitałowa ma możliwość negocjacji kursu transakcji dla waluty, dla której nie ma rachunku rozliczeniowego. Takim przypadkiem jest zakup NOK (noków norweskich) dla transakcji kwotowych oscylujących w granicach 20 000 NOK.

Rys. 1. Wykresy udziałów walut w grupie kapitałowej, w przeliczeniu na PLN, w zaokrągleniu do tysiący złotych

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy należności i zobowiązań walutowych w grupie kapitałowej stan na dzień 30.04.2016 r.

W badanej grupie zaobserwowano, że większość transakcji zawieranych jest z krajami Unii Europejskiej. Zgodnie z Traktatem lizbońskim zakwalifikowano tę grupę do uczestników eurosystemu. O założeniach eurosystemu traktuje publikacja [Owsiak 2015, s. 151-153]. Nic więc dziwnego, że dominującą walutą wśród transakcji kupna i sprzedaży w grupie było euro. Na rysunku 1 przedstawiono, że dla należności na dzień 30.04.2016 r. wartość euro wynosiła w przeliczeniu na PLN około 1 923 000, natomiast dla zobowiązań wartość tę stanowiła kwota około 1 440 000. Grupie kapitałowej, jako uczestnikowi eurosystemu, wskazano główne cele, a wśród nich:

- stabilność cen,
- zachowanie wartości pieniądza w czasie,
- wzrost gospodarczy,
- ochronę stabilności finansowej,
- wspieranie europejskiej integracji finansowej.

Porównując powyższe cele, można powiedzieć, że grupa kapitałowa w pośredni sposób oddziałuje na eurosystem. Pomimo że za stabilność cen odpowiada Narodo-

wy Bank Polski, to uczestnicy rynków finansowych, gdzie odbywają się transakcje walutowe, kształtują ten rynek. Cash pooling, jako sposób finansowania grupy, pewna strategia pozwalająca na wzajemne zasilanie finansowe, jest bardzo pomocnym wsparciem dla jej uczestników. Dowodem tego wsparcia jest możliwość zakupu i sprzedaży walut na platformie walutowej, w dowolnym momencie. Zarazem istnieje ryzyko niewłaściwego dokonania transakcji, która nie może być już wycofana. Badana grupa w roku 2015 oraz do 30 kwietnia 2016 r. posiadała środki własne, uzyskane z transakcji kupna i sprzedaży towarów i usług. Nie była zmuszona zaciągać pożyczki w ramach cash pooling. Z tego tytułu uzyskała odsetki od środków zgromadzonych na rachunkach bankowych. Holistycznie ujmując strukturę grupy, można powiedzieć, że cash pooling pozwala na utrzymanie płynności finansowej w całej grupie. Gwarantuje uzyskanie wyższych korzyści odsetkowych od puli zgromadzonych środków od jej wszystkich uczestników. Z drugiej strony nie pozwala na samodzielne decydowanie podmiotom tworzącym grupę kapitałową, na lepsze rozwiązania lokowania środków finansowych i budowania portfela inwestycyjnego. Właściciele i udziałowcy, wybierając priorytety i cele na przyszłość, nie są w stanie przewidzieć kierunków zmian finansowych na światowych rynkach. To powoduje, że niektóre z inwestycji są rozpoczynane w niewłaściwym miejscu i nie we właściwym czasie. Poszczególni uczestnicy grupy ponoszą ryzyko zaniechania inwestycji rozpoczętych w przypadku zmiany decyzji inwestycyjnych właścicieli. Nie znana jest też poszczególnym uczestnikom grupy ogólna pula środków do dyspozycji. Tym samym trudno jest, pomimo tworzonych rocznych budżetów, zaplanować w dłuższym horyzoncie czasowym przyszłe inwestycje.

Istotnym sposobem rozliczeń w grupach są wzajemne kompensaty dla transakcji kupna oraz sprzedaży towarów i usług. Nie musi wówczas dochodzić do fizycznych transferów bankowych, a jedynie sprowadza się to do potwierdzenia wzajemnego sposobu zaksięgowania operacji. Różnica polega na tym, że w przypadku rozliczeń dotyczących przychodów i kosztów za pośrednictwem banku grupa zobowiązana jest zastosować kurs rozliczenia dla poszczególnej waluty z dnia poprzedzającego dzień zapłaty lub otrzymania środków. Najczęściej jest to kurs średni NBP (Narodowego Banku Polskiego) lub EBC (Europejskiego Banku Centralnego). W przypadku kompensat do rozliczenia stosuje się kurs dla poszczególnej waluty, przyjmując kurs z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego kompensatę. Transakcji należności i zobowiązań wyrażonych w tej samej walucie można dokonać, stosując niższy kurs waluty, po którym ustala się wartość zobowiązania, bądź należności w momencie wprowadzenia ich do ksiąg rachunkowych. Zatem istnieje możliwość dopasowania okresu zrealizowania kompensaty na dany dzień poprzez stosowanie odpowiedniej kalkulacji i wyboru najbardziej korzystnego kursu przez wystawcę kompensaty. Dla uczestników krajów Unii Europejskiej stały się naturalnymi transakcjami, zawieranymi za pomocą korespondencji handlowej. Wyjątek stanowi Rosja, która takich transakcji niestety nie ma w swoich standardach. Dokonanie kompensaty z tym uczestnikiem rynku wiąże się z przygotowaniem wielu dokumentów przetłumaczo-

nych na język rosyjski bądź angielski. Muszą one być również wysyłane w oryginale do adresata. Problemem są w tym przypadku utrudnienia z wyegzekwowaniem potwierdzenia kompensaty oraz czas i koszty poświęcone na przeprowadzenie takiej operacji gospodarczej. Dla Rosji grupa kapitałowa najczęściej dokonuje rozliczeń za pośrednictwem banku.

Z perspektywy właściciela środków – firmy norweskiej, sprawny i dynamiczny proces rozliczeń aktywów pieniężnych gwarantuje zwiększanie wartości aktywów w czasie w całej grupie. To jeden z powodów przeprowadzania kontroli w formie nadzoru audytorskiego. Jest również sposobem weryfikowania i kontrolowania nieprawidłowości zarządzania majątkiem, w tym aktywami finansowymi.

W dokumentacji grupy odszukano raporty audytorów potwierdzające prawidłowe sposoby ujmowania zdarzeń gospodarczych i wyceny majątku firmy we wcześniejszych okresach, w latach 2013-2015. Potwierdzono, że grupa w efektywny sposób odzyskiwała swoje należności, co zwiększyło możliwości alokacyjne środków finansowych w całej grupie przy udziale cash poolingu.

Umowa o wspólnym zarządzaniu płynnością finansową przewiduje limity wewnętrzne udzielane poszczególny uczestnikom umowy. To powoduje, że każda z grup zobowiązana jest zarządzać płatnościami przychodzącymi i wychodzącymi do wysokości udzielonego limitu. Dzięki możliwości odczytania zapisów operacji bankowych w czasie rzeczywistym kontrola wpływów i wydatków jest sprawna i ułatwiona.

Dla zobrazowania sytuacji przedstawiono przypadek kontrolowania należności krajowych i zagranicznych w grupie. Badania dokonano przy użyciu analizy wiekowania należności stan na 30 kwietnia 2016 r. Saldo tych należności wynosiło 2 728 855,96 PLN. W próbie składającej się ze 100% kontrahentów zagranicznych stwierdzono, że na około 89,88% składały się należności bieżące, czyli takie, których termin przypadał na przedział z zakresu od 0-14 dni, licząc od terminu płatności wskazanego na fakturach zakupu. Saldo należności krajowych wynosiło na koniec kwietnia 2016 r. 15 880 947,23 PLN, w próbie wynoszącej 100% należności bieżące stanowiły około 75,31%. Wyniki porównano w odniesieniu do zobowiązań zagranicznych w próbach 100%. Należności bieżące dla zobowiązań zagranicznych wynosiły około 92%. Tu na szczególną uwagę zasługuje informacja o niezrealizowanej kompensacie – jej wysokość to około 8% zobowiązań. Po dokonaniu tej operacji wynik byłby wyższy, co oznacza regulowanie przez grupę zobowiązań w terminach wynikających z transakcji zakupu. Podobną sytuację zaobserwowano w przypadku zobowiązań krajowych. Grupa regulowała je w uzgodnionych terminach.

Potwierdzeniem rzetelności i zaufania oferentów do grupy ze względu na wskaźniki moralności płatniczej są informacje przekazane grupie kapitałowej od firmy Euler Hermes, znanej wywiadowni gospodarczej. Dane te można uzyskać, będąc klientem wywiadowni Euler Hermes albo je od niej zakupić. Można się z nich dowiedzieć, że grupa terminowo rozliczała swoje rozrachunki w 2015 roku. Dzięki temu wśród innych badanych podmiotów uzyskała tytuł „Złotego płatnika”. Sku-

teczna ściągalność należności to czynnik gwarantujący zachowanie płynności, co w przypadku stosowania cash poolingu oznacza minimalizację ryzyka upadłości. Jednocześnie dokonywanie zapłat kontrahentom zagranicznym we właściwych terminach, sprawne przemieszczanie kapitałów w świecie jest pożądanym działaniem wspólnego rynku Unii Europejskiej i propagowanej przez nią swobody przepływu kapitału.

W roku 2015 oraz do kwietnia 2016 r. nie odnotowano konieczności zapłaty odsetek za nieterminowe regulowanie zobowiązań przez grupę. Pomimo przyznanego limitu w ramach cash poolingu grupa nie wykorzystywała pożyczki wewnątrzgrupowej. Nie poniosła w związku z tym kosztów odsetkowych.

Zaobserwowano także, że grupa preferuje posiadanie w zasobach kadrowych skarbnika dokonującego rozliczeń płatniczych. Ta sama osoba odpowiada za stan gotówki w kasie, realizowanie płatności, zakupy i sprzedaż waluty oraz za kontakty z bankiem. W ten sposób następuje pewna harmonizacja dotycząca określania wpływów i wypływów kapitałów z grupy. Dochodzi do pewnej centralizacji uprawnień i decyzji oraz sposobu komunikacji w sprawach finansowych i inwestycyjnych. Transakcje rozliczeniowe odbywają się w obrębie jednego działu. Działania windykacyjne są koordynowane na podstawie zapotrzebowania na konkretną walutę. Skuteczna ściągalność należności umożliwia dokonywanie zapłat kontrahentom zagranicznym we właściwych terminach. O sprawnym systemie koordynowania środkami finansowymi przez centralizację działalności *treasury* napisała Kreczmańska-Gigol [(red.) 2015]. W swej pracy zwróciła uwagę na potrzebę szerszego spojrzenia na centralizację. Dostrzegła konieczność znajomości procesów biznesowych na przykład w odniesieniu do zarządzania ryzykiem walutowym. Ukazała potrzebę powołania eksperta – skarbnika, którego codzienna praca jest porównywalna z pracą menedżera – specjalisty. Odniosła się też do świadomości poniesienia ryzyka walutowego [Kreczmańska-Gigol (red.) 2015, s. 83-89].

Właściwie skonstruowane zasady i odpowiednie ramy systemowe w kraju, pomimo nieustannej ewolucji, są oczekiwane do prawidłowego zarządzania majątkiem. Dlatego na uznanie zasługuje wprowadzenie tak zwanego ładu korporacyjnego w grupach kapitałowych. Broszkiweicz [2012] nadmienia o kierunkach przepływów kapitału na rynki atrakcyjne inwestycyjnie, jako kierunku regulacji ładu korporacyjnego. W swoim dziele zawarła poglądy o tym, że perspektywa rozwoju jest przesłanką do wpływania na poprawę regulacji prawnych i innych takich jak infrastruktura rynków finansowych. Nadmienia również o znaczeniu poziomu wiedzy uczestników rynku kapitałowego [Bogacka-Kisiel (red.) 2012], To nic innego jak pewne granice i standardy postępowania w określonych przypadkach w zmieniającym się otoczeniu grupy kapitałowej.

2.1. Zakres pracowniczego programu motywacyjnego i jego efekty

Należy pamiętać, że procesy gospodarcze i zmiany zjawisk finansowych podyktowane są działaniem człowieka i innych zjawisk. Nic więc dziwnego, że w grupie wykorzystuje się ten potencjał kadrowy do rozwoju grupy i jej pracowników. Przykładem tego działania jest możliwość uczestnictwa przez pracowników grupy w programie motywacyjnym, polegającym na zakupie akcji.

Cash pooling w tym przypadku jest środkiem do osiągnięcia odmiennego celu niż cel operacyjny. Jest nim zarówno tworzenie ujednoczonych standardów i możliwości dla pracowników stosowanych całej grupy. Kolejnym – powiększanie liczby uczestników programu, następnie finansowanie grupy, pogłębianie pozytywnych relacji i więzi pomiędzy grupą a pracownikami.

W poniżej zaprezentowanym przykładzie opisano program polegający na zakupie akcji przez podatnika polskiego, oddział grupy, który pośredniczy w nabywaniu akcji dla pracowników od podmiotu norweskiego. Program zakłada możliwość nabywania wybranym pracownikom akcji spółki norweskiej. Program istnieje od 2012 roku i do 2015 był kontynuowany. Był adresowany do pracowników, którzy na dany moment mieli stałe zatrudnienie w grupie. Ten program motywacyjny umożliwiał uczestnikom zakup akcji z 30-procentową zniżką. Akcje po zakupie były przekazywane na osobiste rachunki uczestników programu. Akcje można było nabyć po preferencyjnej cenie na mocy Uchwały Walnego Zgromadzenia Wspólników – był to warunek konieczny dla funkcjonowania programu. Koszty w równowartości 30% owego upustu na zakup akcji poniosła spółka krajowa, zatrudniająca uczestnika programu. Nabycie akcji nastąpiło po cenie rynkowej w momencie zamknięcia giełdy w Oslo w dniu wskazanym w programie. Zgodnie z postanowieniami programu zapłata z tytułu nabycia akcji odliczana była i jest od wynagrodzenia pracowników w 12 równych miesięcznych ratach. W przypadku rozwiązania stosunku pracy przez uczestnika pozostałą kwotę uczestnik powinien zwrócić zatrudnającemu. Uczestnicy programu byli i są zobowiązani do zablokowania sprzedaży nabytych akcji na jeden rok. Grupa kapitałowa zgodnie ze stanem faktycznym próbowała ustalić:

- Czy nabycie akcji z upustem 30% w ramach programu podlega opodatkowaniu w momencie nabycia akcji?
- Czy przyszłe ewentualne dochody dla uczestników wynikające z udziału w programie powinny być traktowane jako dochody z kapitałów pieniężnych i opodatkowane w momencie zbycia akcji?
- Czy zatrudniający, spółka polska, nie ma obowiązku płatnika podatku dochodowego w związku z funkcjonowaniem planu?

Pierwowzorem dla podatnika polskiego było memorandum audytorskie. Stanowiło ono przegląd wyroków sądów administracyjnych. Przytoczono w nim artykuły dotyczące opodatkowania dochodów z tytułu nabycia akcji. Wymieniono warunki opodatkowania dochodu przy zbyciu akcji dla Europejskiego Obszaru Gospodarczego, do którego należy Norwegia. Zaakcentowano, że w ustawie o podatku do-

chodowym od osób fizycznych zamieszczono korzystny względem podatnika zapis w celu wyeliminowania podwójnego opodatkowania. Powyżej opisana sytuacja mogła i nadal może stwarzać takie zagrożenia zwłaszcza dla nabywających. Ponieważ powstało wiele wątpliwości natury podatkowej, płatnik polski zwrócił się do Ministerstwa Finansów o wydanie indywidualnej interpretacji dotyczącej podatku dochodowego w zakresie obowiązków płatnika. Ze względu na rosnący trend zakupu akcji w porównaniu z rokiem 2014 r. uznano, że skala występowania zjawiska może mieć negatywne skutki oddziaływania na nabywających akcje oraz grupę. Może to mieć negatywny wpływ na zaufanie pracowników do pracodawcy. To zjawisko może stwarzać problemy z akceptacją przyjętych rozwiązań podatkowych w grupie przez organy skarbowe. Poniżej zaprezentowano sytuację w ujęciu liczbowym. Na 110 zatrudnionych pracowników z programu w 2015 roku skorzystały 27 osoby. Dokonano zakupów w pakietach kwotowych:

Tabela 1. Zakup akcji pracowniczych, w ramach programu motywacyjnego

Rodzaj pakietu	Kwota pakietu	Liczba uczestników	70% kwoty akcji w PLN – zakupuje pracownik	30% upustu w PLN – otrzymuje pracownik
A	12 848,16	21	269 811,36	115 633,44
B	9 177,26	5	45 886,30	19 665,56
C	5 506,36	1	5 506,36	2 359,87
x	x	27	321 204,02	137 658,87

A, B, C kategorie pakietów akcji, x – brak podsumowania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Pracowniczy program... 2015].

Polski podatnik otrzymał fakturę za nabycie akcji w wysokości 459 496,59 PLN. Dokonał 100% zapłaty na rachunek bankowy wystawcy. Wartość 321 204,02 PLN, stanowiącą 70% faktury, pracodawca faktury zaewidencjonował na kontach poszczególnych pracowników konta zespołu 2 zgodnie z zakładowym planem kont. Pomiędzy kwotą 30%, ustaloną od każdego pakietu na podstawie proporcji, wykazaną w tab. 1 – 137 658,87 PLN, a kwotą zakupu akcji wykazaną na fakturze – 138 292,53 PLN – wystąpiła różnica w wysokości 633,70 PLN. Z dokumentacji programu motywacyjnego wynika, że powstała ona na skutek zmiany kursu z dnia 06.11.2015 r., powstałego przy zamknięciu giełdy w Oslo, zgodnie z postanowieniami programu. Kwotę różnicy zaksięgowano w grupie jako świadczenia dla pracowników. Różnicę 0,04 grosza zaksięgowano na konto zespołu 7 – jako różnice wynikające z zaokrągleń. Płatnik faktury zaliczył do kosztów podatkowych 30% kwoty, którą sfinansował pracownikom. Nie dokonał przy tym opodatkowania tego świadczenia pracownikom nabywającym pakiety z ich wynagrodzenia. Od kwoty

30% upustu nie naliczono i nie odprowadzono składek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Gdyby pracodawca obciążył podatkiem dochodowym pracownika przy zakupie akcji, wówczas pracownik zapłaciłby podatek w podwójnej wysokości. Można uznać, że w opisanej sytuacji możliwe jest powstanie ryzyka poniesienia konsekwencji przez obie strony transakcji – pracodawcę i pracownika, w miarę zmieniających się przepisów prawa. Do pozytywnych stron po stronie pracodawcy można zaliczyć możliwość ujęcia 100% kwoty zakupu akcji w koszty podatkowe. Za niekorzystne można uznać koszty alternatywne w związku z koniecznością długookresowego finansowania pracowników, koszty administrowania programu, jak również negatywne stanowisko organów kontrolujących, mogących zakwestionować wdrożone rozwiązania. Pomimo uzyskania od Ministerstwa Finansów interpretacji indywidualnej, nie rozwikłano jednoznacznie problemu podatkowego po stronie pracowników, twierdząc, że tylko uczestnicy programu mogą zwrócić się do Ministerstwa Finansów o wydanie indywidualnej interpretacji dla konkretnego przypadku. Ministerstwo Finansów nie wydało interpretacji ze wskazówkami dla pracowników. Odniesiono się jedynie do pracodawcy z informacją, że nie spełnia on warunków istnienia obowiązków płatnika. Nadmieniono, że zgodnie z przepisami prawa pracodawca nie dokonał świadczenia na rzecz pracowników, ponieważ świadczącym usługi była firma norweska.

Przedsięwzięcie typu finansowanie programu w imieniu pracowników bez nakładania na nich dodatkowych opłat i prowizji wymaga posiadania zaplecza finansowego, którym niewątpliwie jest cash pooling. W sytuacji, gdyby grupa korzystała z finansowania zewnętrznego, na przykład kredytu bankowego zamiast cash pooling, mogłaby narazić grupę na utratę płynności i zwiększenie kosztów obsługi długu.

Problemem dla tego przypadku może się okazać również utrata płynności ze strony pracowników i brak spłaty zobowiązania z tytułu zakupu akcji. Taka tendencja w całej grupie stwarza zagrożenia dla realizacji podstawowych celów programu. Kolejnym zagrożeniem może być utrata płynności całej grupy i brak możliwości dalszego finansowania pracowników. Następnym – restrukturyzacja grupy i związana z nim konieczność dokonania zwolnień pracowników, którzy zakupili akcje.

W dalszym ciągu pozostają nierozstrzygnięte pytania, czy korzyści otrzymane z tytułu nabycia akcji po preferencyjnych cenach okażą się opłacalną inwestycją w odniesieniu do przyszłych niekorzystnych interpretacji organów skarbowych w opisanej sprawie? Czy korzyści uczestnictwa w programie mają wyłącznie wymierny charakter?

3. Zakończenie

Ze względu na trudności wynikające z pozyskania kapitału na rynku niezwykle korzystnym rozwiązaniem, wykorzystywanym w grupach kapitałowych, jest cash pooling. Ze względu na nieustanne zapotrzebowanie kupna i sprzedaży walut istnieje w grupie możliwość zawierania takich transakcji w dowolnym czasie. Termini-

nowa realizacja transakcji płatniczych gwarantuje budowanie pozytywnych relacji z partnerami handlowymi na całym świecie, uzyskanie konkurencyjnych cen, jest także wymagana z punktu widzenia Eurosystemu. Ustawa krajowa o terminach zapłat w transakcjach handlowych nie przyniosła niestety oczekiwanych rezultatów. W Polsce moralność płatnicza nie jest priorytetem wśród przedsiębiorców. W odróżnieniu od tego stanu rzeczy grupy kapitałowe są strukturami z bogatym zapleczem finansowym, które mogą wykorzystać swój potencjał w pozyskaniu efektu synergii na różnych płaszczyznach swojej działalności.

Uzyskanie informacji o obowiązujących rozwiązaniach prawnych z Ministerstwa Finansów w odniesieniu do kosztów podatkowych i ostrożny sposób kalkulacji zdarzeń gospodarczych świadczy o chęci zachowania poprawności księgowej i minimalizacji ryzyka podatkowego grupy.

Sposób obchodzenia się z własnymi pracownikami i proponowana pomoc w uzyskaniu informacji na temat poprawnego sposobu rozliczenia podatkowego potwierdzają działania grupy z uwzględnieniem społecznego aspektu.

Pewnym kierunkiem zmian w tym względzie może być publiczne informowanie potencjalnych inwestorów o zagrożeniach podatkowych płynących z zakupu akcji po preferencyjnych cenach, przed ich zakupem.

Cash pooling wymaga sprawnego zarządzania, stwarza możliwości długookresowego finansowania. Jednak z drugiej strony nie powoduje zmniejszenia ryzyka spowodowanego brakiem jednoznacznych interpretacji przepisów prawa.

Uzyskane w toku badania wnioski dowodzą prawdziwości hipotezy – niejednoznaczność przepisów prawa ogranicza swobodne podejmowanie decyzji grup kapitałowych. Zmusza to bowiem grupy kapitałowe do ciągłego doskonalenia, nieustannej kontroli i eliminacji nieprawidłowości, ponoszenia ryzyka.

Literatura

- Bogacka-Kisiel E. (red.), 2012, *Nauki o finansach* 2(11).
- Broszkiewicz M., 2012, *Współczesne kierunki międzynarodowych przepływów kapitału na rynki atrakcyjne inwestycyjnie jako skutek regulacji ładu korporacyjnego*, [w:] Bogacka-Kisiel E. (red.), *Nauki o finansach, Financial Sciences* 2(11), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 57-60.
- Kreczmańska-Gigol K. (red.), 2010, *Aktywne zarządzanie płynnością finansową przedsiębiorstwa*, Difin SA, Warszawa, s. 133-134.
- Kreczmańska-Gigol K. (red.), 2015, *Płynność finansowa przedsiębiorstwa. Istota, pomiar, zarządzanie*, Difin SA, Warszawa, s. 83-89.
- Owsiak S., 2015, *Finanse*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne SA, Warszawa, s. 151-153.
- Remlein M., 2013, *Rachunkowość grup Kapitałowych, Według polskiego prawa bilansowego i Międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej*, wydanie I, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa, s. 15-21.
- Remlein M., 2014, *Cash pooling jako instrument zarządzania środkami pieniężnymi w grupie kapitałowej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia*, nr 70, s. 135-139

- Szumielewicz W., 2009, *Cash management w grupach kapitałowych. Diagnozowanie, kształtowanie, ocena*, Difin SA, s. 14-16.
- Walińska E. (red.), 2014, *Rachunkowość finansowa, ujęcie sprawozdawcze i ewidencyjne*, wydanie II zaktualizowane i rozszerzone, Wolters Kluwer SA, Warszawa.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*, Dz. U., z 2016 r., poz. 380 ze zm. o rachunkowości, Dz. U., z 2013 r., poz. 330 ze zm.

Inne źródła

- <http://www.krs-gus.pl/>, Polska klasyfikacja działalności PKD – baza firm według branż.
- Interpretacja indywidualna z dnia 9 grudnia 2014 r., ILPB2/415-922/14-2/JK, Ministerstwo Finansów, Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu.
- Pracowniczy program motywacyjny ESPP (Employee Share Purchase Program), 2015.
- Umowa z dnia 21.01.2013 r. – umowa o wspólnym zarządzaniu płynnością finansową grupy (*cash pool agreement*).